

“การรำเกี่ยวในศิลปะการแสดงโนรา” “Rum Keaw in the Nora Performing Art”

ธนภัทร ศรีสะอาด* ศุภชัย จันท์สุวรรณ ชนัย วรรณะลี
Thanaphat Srisaart*, Supachai Chansuwan, Chanai Vannalee
บัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์^{1,2,3}
Graduated School, Bunditpatanasilpa Institute
thanaphat4520@gmail.com

Received: October 10, 2023 Revised: September 13, 2023 Accepted: October 27, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาความสำคัญและองค์ประกอบการแสดงโนรารำเกี่ยวในศิลปะการแสดงโนรา คณะโนราเกรียงเดชวรระหงส์ จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นโนราสายตระกูลโนราแปลกดำ ท่าแค โดยการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า การรำเกี่ยวในศิลปะการแสดงโนรา มีความสำคัญและองค์ประกอบการแสดง 2 ประเด็น คือ 1) การสืบทอดท่ารำและความสำคัญ การรำเกี่ยวจัดอยู่ในประเภทการรำคู่ การแสดงแบ่งได้ 3 ช่วง คือ 1 คำนับ (ทักทายผู้ชม) 2 การเกี่ยว 3 ลงท่า 2) องค์ประกอบการแสดง ผู้แสดงมี 2 บทบาท คือ ตัวพระและตัวนาง เครื่องแต่งกายทั้ง 2 บทบาทสวมชุดลูกปิดโนรา ทำนองเพลง 10 ทำนอง คือ 1) ทำนองสอดสร้อย 2) ทำนองนาถเข้า 3) ทำนองนาถกราย 4) ทำนองนาถเข้า 5) ทำนองหัวทับ 6) ทำนองคอนเหิร 7) ทำนองนาถเร็ว 8) ทำนองนาถลับ 9) ทำนองทอโรง 10) ทำนองลงท่า ท่ารำ ใช้วงดนตรีโนราประกอบการแสดง

คำสำคัญ: รำเกี่ยว ศิลปะ การแสดงโนรา

Abstract

The objective of this research is to study the history, significance, and components of the *Nora Ram Kiao* performance in the traditional *Nora* dance art by the Nora Kiangdej Nuanrahong troupe from Phatthalung Province, Thailand. This troupe belongs to the *Nora Plaek Dum* lineage of Tha Khae. The study utilized document analysis and fieldwork to gather data. performance 2. Main actress performance Furthermore, both performers will wear Nora

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ บัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

² อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ บัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ บัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

The findings reveal two main aspects of *Ram Kiao*: 1) Tradition and significance: *Ram Kiao* is classified as a duet dance comprising three stages: 1) Bow: Greeting the audience; 2) Flirting: The central duet dance; and 3) Postures: Concluding poses; 2) Performance components: The dance involves two roles: the male (*Phra*) performer and the female (*Nang*) performer. Both performers wear traditional *Nora* bead costumes. The performance is accompanied by ten melodies, which include: 1. Sodsoi melody, 2. Slow Nad melody, 3. Gliding Nad melody, 4. Slow Nad melody, 5. Hua Thap melody, 6. Kon Hern melody, 7. Fast Nad melody, 8. Chopping Nad melody, 9. Thong Rong melody, and 10. Posture melody. The *Ram Kiao* is performed with traditional *Nora* music, ensuring the preservation of cultural elements.

Keyword: Rum Keaw, Art, Nora Performing

บทนำ

โนราเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่นิยมมากที่สุด ในบรรดาศิลปะการแสดงของภาคใต้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงประเภทหนึ่งที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งนอกจากจะสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ชมแล้ว โนรายังสะท้อนถึงสภาพชีวิต ความคิด ความรู้ ตลอดจนความเชื่อของชาวใต้อย่างชัดเจน การแสดงโนราสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือ เพื่อความบันเทิง และเพื่อประกอบพิธีกรรม แต่โนราไม่ว่าจะเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิง หรือเพื่อประกอบพิธีกรรมนั้น ผู้รำและผู้ที่เกี่ยวข้องต่างก็ได้นำเอาความเชื่อด้านไสยศาสตร์ เช่น คาถา อาคม การลงอักขระเลขยันต์ ตลอดจนการทำคุณไสยเข้ามาผสมผสานประกอบเข้ากับขั้นตอนในการแสดงที่ควบคู่กันไป เช่น ในขั้นตอนพิธีการเบิกโรง ก็จะนำเอาการบริกรรมคาถาเพื่อป้องกันเหตุร้าย สิ่งเร้นลับ หรือสิ่งอัปมงคลที่ไม่ดีต่าง ๆ ที่จะเกิดกับตนเองหรือสมาชิกในคณะ นอกเหนือจากความเชื่อด้านไสยศาสตร์แล้วโนรายังมี การรำ การร้อง หรือการแสดงละครเป็นเรื่อง เป็นตอน ซึ่งเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งทำให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดงโนรา อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือการบ่งบอกถึงความสามารถของผู้แสดง ความชำนาญ การแสดงออกถึงทักษะการร้องกลอนเฉพาะตนได้อย่างชำนาญ แต่ลักษณะของท่ารำอาจจะแตกต่างกันไป โดยอาจจะเป็นเพราะการสืบทอดของแต่ละสายตระกูลซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่มีกระบวนการท่าลีลาการรำที่ต่างกันไป การรำโนรายังสามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ เช่น การรำเดี่ยว รำคู่ และรำเป็นหมู่คณะ โดยเฉพาะตัวนายโรงจะต้องมีความสามารถในการรำโชว์ฝีมือ เช่น การรำยั่วปี ยั่วทับ การรำคล้องหงส์ หรือการรำเกี้ยว เป็นต้น (สุพัฒน์ นาคเสน, 2539)

การแสดงรำเฉพาะอย่างที่เป็นการรำอวดฝีมือ ได้แก่ การรำยั่วปี ยั่วทับ รำเชี่ยนพลาย รำเหยียบลูกมะนาว รำคล้องหงส์ แต่ที่น่าสนใจคือ รำเกี้ยว หรือโนรารำเกี้ยว การรำเกี้ยวหรือโนรารำเกี้ยวเป็นกระบวนการรำคู่ จะใช้นักแสดงจำนวน 2 คน ซึ่งนักแสดงทั้งสองคนจะนำเอากระบวนการรำตามแบบอย่างเฉพาะของตนเรียกว่า “ไม้เด็ด” หรือลีลาท่ารำ ประกอบกับไหวพริบของนักแสดง มาประชันกัน ซึ่งสามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ว่ากระบวนการรำเกี้ยว นั้น เป็นการสมมุติว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นตัวละครและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นตัวนาง โดยกระบวนการรำเกี้ยวจะขึ้นอยู่กับจังหวะและทำนองของดนตรีเป็นตัวควบคุมอารมณ์ของ

นักแสดงขณะรำอยู่บนเวทีการแสดง อีกประการหนึ่งนักดนตรีจะต้องมีไหวพริบสังเกตกระบวนการรำของนักแสดงควบคู่กันไป การรำเกี่ยวนอกจากจะเป็นการรำที่แสดงปฏิภาณไหวพริบของผู้รำแล้ว การรำเกี่ยวเป็นการรำที่แฝงไปด้วยมุขตลกสอดแทรกในกระบวนการรำตลอดการแสดง บางครั้งยังเป็นการหยอกล้อผู้ชมที่กำลังรับชมการแสดงอยู่ในขณะนั้น เพื่อให้ผู้ชมการแสดงมีส่วนร่วมในกระบวนการรำเกี่ยว โนรารำเกี่ยวนั้นจะนิยมนำมาแสดงในรูปแบบโนราเพื่อความบันเทิงและการแสดง เพื่อสาธิตกระบวนการรำเกี่ยวที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์เบื้องต้นนั้นได้แก่ คณะโนราแปลกคำ ท่าแค ซึ่งเป็นเจ้าพิธีกรรมแห่งโรงครูท่าแค จังหวัดพัทลุง ปัจจุบันการรำเกี่ยวของคณะโนราแปลกคำ ท่าแค มีการถ่ายทอดเฉพาะในสายตระกูลเท่านั้นยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก

นายแปลก ชนะบาลหรือโนราแปลกคำ ท่าแค จังหวัดพัทลุงเป็นครูโนราท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการแสดงโนราทั้งกระบวนการรำ การร้องกลอน อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับกันทั่วภาคใต้ให้เป็นเจ้าพิธีกรรมแห่งโรงครูท่าแค จังหวัดพัทลุง ซึ่งชาวบ้านทั่วไปในภาคใต้เชื่อกันว่าวัดท่าแคหรือบริเวณวัดท่าแคเป็นต้นกำเนิดของตำนานการเกิดโนรา ดังปรากฏในบทร่ายกาศครูของโนราโดยมีบทร่ายว่า

ไหว้ครูต้นพวกเราโนรา

ยกตีนข้ามแม่น้ำรอด

ไหว้แม่ศรีมาลาเป็นครูต้น

สมเด็จพระมาลาเป็นครูต้น

ก้มคอลงลอดไม้พัน

มารดาขุนศรีทราอยู่ท่าแค

(เกรียงเดช ขำณรงค์, 2565)

ในขณะที่โนราแปลกคำ ท่าแค ยังมีชีวิตอยู่นั้นได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการแสดงโนราให้กับลูกศิษย์รุ่นต่อมา คือ โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ซึ่งปัจจุบัน พ.ศ. 2565 เจ้าพิธีกรรมโนราโรงครูแห่งวัดท่าแค คือโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ นับเป็นผู้ที่สืบทอดทางสายเลือดพร้อมทั้งได้ศึกษาการประกอบพิธีกรรม และฝึกฝนกระบวนการรำกับโนราแปลกคำ ท่าแค และโนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง อยู่เสมอ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2566 โนราเกรียงเดช นวลระหงส์ ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการแข่งขันโนราชิงถ้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเภทโนราประชันโรง และปัจจุบันถือได้ว่าโนราเกรียงเดช นวลระหงส์เป็นผู้ได้รับการถ่ายทอดในกระบวนการรำต่าง ๆ เช่น กระบวนการรำท่าแม่ลาย คล้องหงส์ ยั่วปี ยั่วทับ หรือการรำเกี่ยว เป็นต้น ตามรูปแบบการรำของโนราแปลกคำ ท่าแค โดยตรงและยังได้รับคำขนานนามว่าเป็นผู้ที่รำคล้ายคลึงโนราแปลกคำ ท่าแค เป็นอย่างมาก จึงได้รับการยอมรับในวงการโนราเป็นอย่างสูง ทั้งในฐานะศิลปินโนราคณะเดียวกันและต่างคณะรวมไปถึงผู้ชม

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้นไม่ว่าจะเป็นการศึกษาจากตำราวิชาการและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่าการแสดงโนรารำเกี่ยว ในสายตระกูลโนราแปลกคำ ท่าแค จังหวัดพัทลุงนั้นได้รับแรงบันดาลใจมาจากกระบวนการรำฉบับดั้งเดิม คือการรำโนราประสมท่า และการรำโนรา 12 ท่า โดยกระบวนการรำเกี่ยวสายตระกูลโนราแปลกคำ ท่าแคจะมีผู้ได้รับถ่ายทอดท่ารำ 2 ท่า น คือ โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง และโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ แต่โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง ได้ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2558

ปัจจุบันกระบวนการรำเกี่ยวสายตระกูลโนราแปลกคำ ท่าแค จึงมีโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ คนเดียวเท่านั้นซึ่งเป็นหลานศิษย์โดยสืบทอดทางสายเลือดของโนราแปลกคำ ท่าแค นอกจากนั้นแล้วโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ ยังได้รับการถ่ายทอดการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูท่าแคแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งเป็นที่น่าสนใจในการเก็บข้อมูลการแสดงชุดโนรารำเกี่ยวจากสายตระกูลโนราแปลกคำ ท่าแค จังหวัดพัทลุง ไว้เป็นเอกสารตำราเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงโนรา และเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้ศึกษาเรื่องการแสดงโนรารำเกี่ยวในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของการรำเกี่ยวในศิลปะการแสดงโนรา
2. ศึกษาองค์ประกอบการแสดงโนรารำเกี่ยว

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาความเป็นมาความสำคัญและองค์ประกอบการแสดงโนรารำเกี่ยว โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือนายเกรียงเดช ขำณรงค์ คณะโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นโนราสายตระกูล โนราแปลกคำ ท่าแค โดยศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2565-2566

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยการรำเกี่ยวในศิลปะการแสดงโนรา ของสายตระกูลโนราแปลกคำ ท่าแค ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมและการจัดกระทำข้อมูล

- 1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ภาพถ่าย

การศึกษาวិทยานิพนธ์ เรื่อง โนรารำเกี่ยว สายตระกูลโนราแปลกคำ ท่าแค เป็นการศึกษาประเด็นใหม่ที่ยังไม่มีใครศึกษา จึงจำเป็นต้องศึกษาจากภาพถ่าย วิดีทัศน์ และผู้วิจัยมีการสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ที่เกี่ยวข้อง เช่น วรรณกรรมเรื่องโนรา ตำนานโนรา เป็นต้น

- 2) การศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การวิจัยครั้งนี้ นอกจากผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และวีดิทัศน์แล้ว ผู้วิจัยยังได้เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยมีการจดบันทึกพร้อมบันทึกเสียงลงเครื่องบันทึกเสียงควบคู่กันไป

- 3) การศึกษาภาคสนาม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการลงภาคสนาม โดยการฝึกปฏิบัติและต่อท่ารำโนรารำเกี่ยวสายตระกูลโนราแปลกคำ ท่าแค จาก โนราเกรียงเดช นวลระหงส์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ท่ารำ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) แบบสัมภาษณ์

สำหรับข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำมาถอดความแล้วพิมพ์เป็นตัวอักษรรวมทั้งเรียบเรียงเป็นสำนวนทางวิชาการ และให้เจ้าของข้อมูลตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

2) แบบสังเกตการณ์

ผู้วิจัยได้แบ่งการสังเกตการณ์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยรับการถ่ายทอดองค์ประกอบ และกระบวนการ ทำรำการแสดงโนรารำเกี่ยวของโนราแปลกคำ ท่าแค จากโนราเกรียงเดช นวลระหงส์

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษาจากการสังเกต องค์ประกอบและกระบวนการ ทำรำการแสดงโนรารำเกี่ยว จากวิดีโอทัศน์ โดยมีการสังเกต องค์ประกอบการแสดง โครงสร้างกระบวนการทำรำ และกลวิธีการรำ

3. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ การพิสูจน์ว่า ข้อมูลที่ได้จากทุกด้านมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด หากข้อมูลที่ได้รับมีปัจจัยที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ถูกต้องและสอดคล้องกันก็สามารถนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การเขียนงานวิจัยได้อย่างแม่นยำ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยเริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ โดยมีวิธีการนำข้อมูลที่ได้รับจากการบันทึกเสียง การบันทึกภาพ และการจดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์มาถอดเทปและตรวจสอบข้อมูล

5. การนำเสนอข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อจัดทำรายงานการวิจัย เรื่อง การรำเกี่ยวในศิลปะการแสดงโนรา

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาและความสำคัญของการรำเกี่ยวในศิลปะการแสดงโนรา

1.1. ความเป็นมาของการรำเกี่ยว

การรำโนราต้องรำอวดความชำนาญและความสามารถเฉพาะตน โดยการรำประสมท่าต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างต่อเนื่องกลมกลืน แต่ละท่ามีความถูกต้องตามแบบฉบับ มีความคล่องแคล่ว ชำนาญที่จะเปลี่ยนลีลาให้เข้ากับจังหวะดนตรี และต้องรำให้สวยงามอ่อนช้อยหรือกระฉับกระเฉง บางคนอาจจะอวดความสามารถในเชิงรำเฉพาะด้าน เช่น การเล่นแขน การทำให้ตัวอ่อน การรำท่าพลิกแพลง เป็นต้น (อันณัฏฐากร แสงแก้ว, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับ (สุมิตร เทพวงษ์, 2547) ได้กล่าวว่า การรำ หมายถึง การแสดงที่มุ่งความงามของการรำ หรือการแสดงท่าลีลาของผู้รำ โดยใช้มือ แขน เป็นหลัก โดยการรำมีการแยกประเภทได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. การรำเดี่ยว คือ การรำที่ใช้ผู้แสดงเพียงคนเดียว จุดมุ่งหมายในการรำเดี่ยว เช่น ต้องการอวดฝีมือในการรำ ต้องการให้มีชุดเบิกโรง เป็นต้น

2. การรำคู่ คือ การรำที่ใช้ผู้แสดงเพียง 2 คน โดยเป็นการรำเพื่อต่อสู้ หรือเกี่ยวกัน เป็นต้น

3. การรำหมู่ คือ โดยปกติในด้านการแสดงมากกว่า 2 คนนั้นจะเรียกว่ารำหมู่

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการรำโนราที่มีการรำที่เห็นได้ชัดเจนคือ การรำเดี่ยว รำคู่ และรำหมู่ โดยการรำทั้ง 3 ประเภท เป็นการรำที่ต้องใช้ความชำนาญความคล่องแคล่วและความอ่อนช้อย ทั้งนี้ยังแบ่งให้เห็นถึงชุดการแสดงที่สามารถนำมาอวดความสามารถในเชิงการรำเฉพาะด้านได้ ซึ่งจะเรียกเป็นภาษาโนราว่าการรำโนราเฉพาะอย่างในศิลปะการแสดงโนรา นอกจากโนราแต่ละคนจะต้องมีความสามารถในการรำ การร้อง และทำบท ดังกล่าวยังจะต้องฝึกการรำเฉพาะอย่างให้เกิด ความชำนาญ

เป็นพิเศษด้วยซึ่งการรำเฉพาะอย่างนี้อาจใช้แสดง เฉพาะโอกาส เช่น รำในพิธีไหว้ครู งานเลี้ยง หรือบางอย่างใช้ในการรำเฉพาะเมื่อมีการรำประชันโรง เป็นต้น ตัวอย่างการรำเฉพาะอย่างเช่น รำบทครูสอน รำเพลงทับ เพลงโทน รำเพลงปี่ รำขอเทริด รำคล้องหงส์ รำเกี้ยว โดยการรำจะใช้ผู้แสดงตามลักษณะการรำในแต่ละชุด จึงสามารถเรียกได้ว่า โนรารำเดี่ยว โนรารำชุด (หมู่คณะ) และโนรารำคู่ ทั้งนี้ การแสดงรำเกี้ยว จึงจัดอยู่ใน การแสดง รำคู่ของโนรา และจากการสัมภาษณ์ โนราเกรียงเดช นวลระหงส์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า โนรารำเกี้ยว ยังมีกรณีที่มีการสืบทอดทำรำจนถึงปัจจุบัน คือ คณะโนราแปลกด้า ท่าแค ซึ่งเป็นสายตระกูลของโนรา เกรียงเดช นวลระหงส์ และการรำเกี้ยวที่แสดงอยู่นั้นจัดอยู่ในรูปแบบโนราแสดงเพื่อความบันเทิง โดยมี ลักษณะการแสดงที่ใช้ความชำนาญ และไหวพริบในการเกี้ยว และฟังจังหวะของดนตรี รวมไปถึงการ สอดแทรกการหยอกล้อกันระหว่างผู้รำทั้งสองคน (เกรียงเดช ขำณรงค์, 2565)

1.2. ความสำคัญของการรำเกี้ยว

รำเกี้ยว หรือโนรารำเกี้ยว เป็นกระบวนการรำคู่เฉพาะอย่างของการแสดงโนรา โดยกระบวนการรำเกี้ยวจะขึ้นอยู่ที่จังหวะและทำนองของดนตรีเป็นตัวควบคุมอารมณ์ของนักแสดงขณะรำ อยู่บนเวทีการแสดง อีกประการนักดนตรีจะต้องมีไหวพริบสังเกตกระบวนการรำของนักแสดงควบคู่กันไป และลักษณะเด่นของการรำเกี้ยวที่น่าสนใจ คือนอกจากเป็นการรำที่แสดงถึงปฏิภาณไหวพริบของผู้รำแล้ว การรำเกี้ยวยังเป็นการรำที่แฝงไปด้วยมุขตลกสอดแทรกในกระบวนการรำตลอดการแสดง บางครั้งยังเป็นการหยอกล้อผู้ชมที่กำลังรับชมการแสดงอยู่ในขณะนั้นเพื่อให้ผู้ชมการแสดงมีส่วนร่วมในกระบวนการรำเกี้ยว และให้ผู้แสดงสองคน ซึ่งเป็นผู้ชายทั้งสองคน โดยมีการสมมุติว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นตัวละครและอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นตัวนาง ทั้งนี้ที่นิยมใช้ผู้ชาย เพราะผู้แสดงสามารถหยอกล้อ และเข้าถึงเนื้อถึงตัว ตามกระบวนการทำรำได้ มากกว่าการเกี้ยวระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง

โอกาสในการแสดงโนรารำเกี้ยว คือ โนรารำเกิวนั้นจะนิยมนำมาแสดงในรูปแบบโนราเพื่อความ บันเทิง ทั้งนี้สามารถแสดงได้ตามความประสงค์ของเจ้าภาพ (ผู้ว่าจ้าง) เช่น งานประเพณี งานประจำปี งานฉลองสมโภช งานรัฐพิธี และงานอื่น ๆ

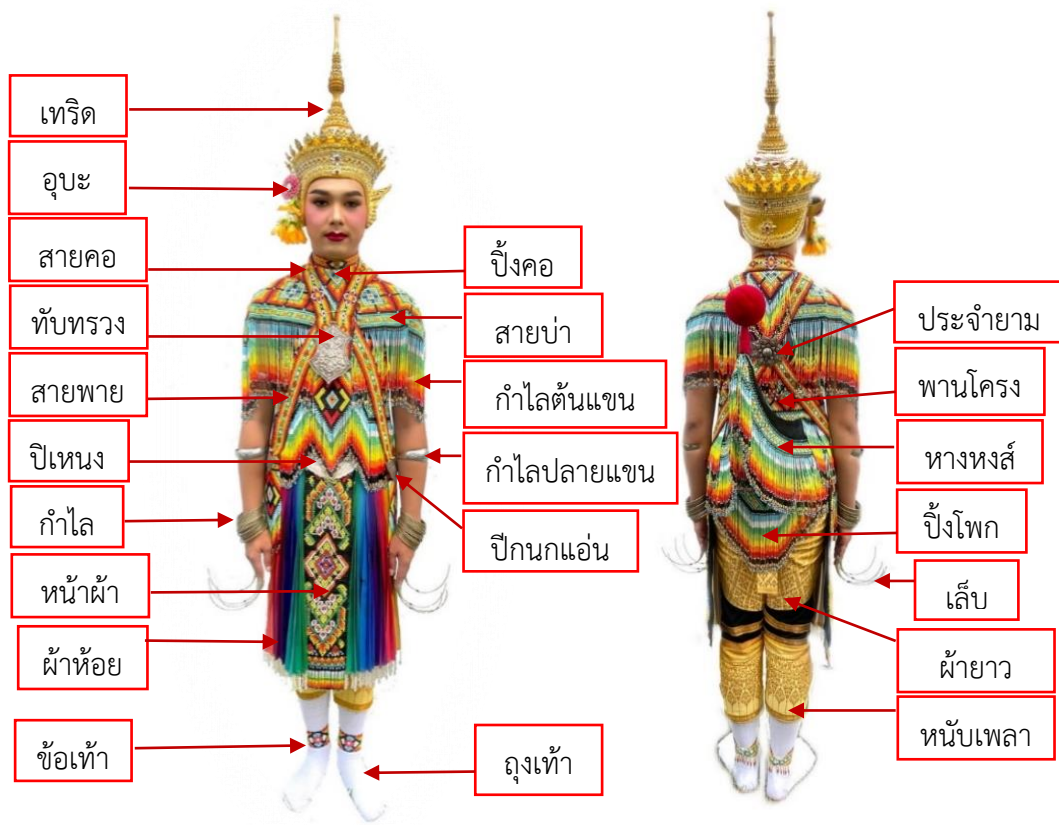
2. องค์ประกอบการแสดงของโนรารำเกี้ยว

2.1 ผู้แสดง

แต่เดิมจะมีโนราใหญ่หรือเรียกว่านายโรงเป็นหัวหน้า ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารคณะในทุก ๆ ด้านและที่สำคัญคือ ต้องมีความสามารถในการรำ (สาโรช นาคะวิโรจน์, 2538) ซึ่งผู้แสดงของการแสดงโนรา รำเกิวนั้น โนราเกรียงเดช นวลระหงส์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้แสดงโนรารำเกิวนั้นของสายตระกูลโนรา แปลกด้า ท่าแค จะนิยมใช้ ผู้ชาย 2 คน เป็น ผู้แสดง ซึ่งเป็นการสมมุติว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นตัวละครและอีก ฝ่ายหนึ่งเป็นตัวนาง ทั้งนี้ที่นิยมใช้ผู้ชาย เพราะผู้แสดงสามารถหยอกล้อและเข้าถึงเนื้อถึงตัว ตามกระบวนการทำ รำได้มากกว่าผู้ชายเกี้ยวผู้หญิง

2.2 การแต่งกายประกอบการแสดงโนรารำเกี้ยว

เครื่องแต่งกายของโนราใหญ่ที่เรียกว่า “เครื่องตัน” มีพัฒนาปรับปรุงมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของวัสดุ รูปแบบลวดลาย สีส้น และขนาด ทั้งนี้การแต่งกายประกอบการแสดงโนรารำเกี้ยว มีผู้แสดง 2 คน จะแต่งตัวเหมือนกัน โดยจะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกายด้านหน้า และด้านหลัง

2.3 ดนตรีและเพลงประกอบการแสดงโนรารำเกี่ยว

การแสดงโนราสิ่งทีจำเป็นและขาดเสียมิได้ เนื่องจากเครื่องดนตรีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเสียง ทำนองจังหวะ อันจะนำผลไปสู่บรรณการสแห่งการแสดงและการชมโนรา ซึ่งเครื่องดนตรีโนรา มี 6 ชิ้นคือ

ภาพที่ 2 เครื่องดนตรีโนรา

ทำนองเพลงประกอบการแสดงโนรารำเกี้ยว ได้แก่

1. ทำนองสอดสร้อย
2. ทำนองนาตข้า
3. ทำนองนาตกราย
4. ทำนองนาตข้า
5. ทำนองหัวทับ
6. ทำนองคอนเหิร
7. ทำนองนาตเร็ว
8. ทำนองนาตสับ
9. ทำนองท้องโรง
10. ทำนองลงท่า

2.4 ท่ารำประกอบการแสดงโนรารำเกี้ยว

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าโนรารำเกี้ยว ของคณะโนราแปลกดำ ท่าแค โดยมีผู้ได้รับการถ่ายทอด คือโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ ซึ่งเป็นการสืบทอดทางสายเลือด ทั้งนี้การรำเกี้ยวที่แสดงในรูปแบบโนราเพื่อความบันเทิงสามารถแบ่งท่ารำออกได้เป็น 3 ช่วง ด้วยกัน คือ ช่วงที่ 1 คำนับ (ทักทายผู้ชม) ช่วงที่ 2 กระบวนการเกี้ยว ช่วงที่ 3 ลงท่า และยังพบว่าท่ารำของการแสดงโนรารำเกี้ยวมีท่ารำทั้งหมด 80 ท่า โดยท่ารำที่มีลักษณะเด่นถึงกระบวนการเกี้ยวมีดังนี้

ภาพที่ 3 รำเกี้ยว

1) ทำนี้เป็นท่ารำที่ดำเนินทำนองด้วยเพลงนาตข้า เป็นกระบวนการเริ่มเข้าเกี้ยวด้วยการแสดงท่าทางและท่ารำออกอย่างชัดเจนว่าฝ่ายหนึ่งเป็นตัวละครและอีกฝ่ายเป็นตัวนางโดยจะให้ตัวนางเดินนำและตัวละครเดินตาม ตัวนางหันหน้ามองตัวละครในขณะที่เดินรำนำตัวละคร

ภาพที่ 4 รำเกี้ยว

2) ทำนั้เป็นท่ารำที่ดำเนินทำนองด้วยเพลงคอนเทิร และเป็นท่ารำที่แสดงถึงอากัปกิริยาเงินอายของผู้แสดงเป็นตัวนาง ซึ่งเป็นการเลียนแบบกิริยาเงินอายของผู้หญิงเมื่อมีผู้ชายติดตามโดยแสดงออกผ่านทางท่ารำ

ภาพที่ 5 รำเกี้ยว

3) ทำนั้เป็นท่ารำที่ดำเนินทำนองด้วยเพลงคอนเทิร ซึ่งเป็นท่าเข้าเกี้ยวแสดงถึงความใกล้ชิดของคู่พระนาง

ภาพที่ 6 รำเกี้ยว

4) ทำนั้เป็นท่ารำที่ดำเนินทำนองด้วยเพลงสวดสร้อย โดยกระบวนการทำนั้เป็นการแสดงถึง อากัปกิริยาเ็นอายของผู้แสดงเป็นตัวนางเมื่อผู้แสดงเป็นตัวพระเข้าถึงตัวอย่างใกล้ชิด ใช้วิธีการผลักออก จากตัว ซึ่งทำนั้เป็นท่ารำที่เรียกความขบขันจากผู้ชมได้

สรุปและอภิปรายผล

โนราเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่นิยมมากที่สุดในบรรดาศิลปะการแสดงของภาคใต้ อีกทั้งยังเป็นการ แสดงประเภทหนึ่งที่มีสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน ซึ่งนอกจากจะสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ชมแล้ว โนรายังสะท้อนถึงสภาพชีวิต ความคิด ความรู้ ตลอดจนความเชื่อของชาวใต้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยพบว่า การรำเกี้ยวในศิลปะการแสดงโนรา มีความสำคัญและองค์ประกอบการแสดง 2 ประเด็น คือ 1) ความเป็นมา และความสำคัญ การรำเกี้ยวจัดอยู่ในประเภทการรำคู่ การแสดงแบ่งได้ 3 ช่วง คือ 1) คำนับ (ทักทายผู้ชม) 2) การเกี้ยว 3) ลงท่า 2) องค์ประกอบการแสดง ผู้แสดงมี 2 บทบาท คือ ตัวพระและตัวนาง เครื่องแต่งกาย ทั้ง 2 บทบาทสวมชุดลูกปิดโนรา ทำนองเพลง 10 ทำนอง คือ 1. ทำนองสวดสร้อย 2. ทำนองนาถเข้า 3. ทำนองนาถกราย 4. ทำนองนาถเข้า 5. ทำนองหัวทับ 6. ทำนองคอนเหิร 7. ทำนองนาถเร็ว 8. ทำนอง นาถสับ 9. ทำนองทอโรง 10. ทำนองลงท่า ท่ารำ วงดนตรีโนราประกอบการแสดง

รำเกี้ยว หรือโนรารำเกี้ยว เป็นกระบวนการรำคู่เฉพาะอย่างของการแสดงโนรา โดยกระบวนการรำ เกี้ยวจะขึ้นอยู่ที่จังหวะ และทำนองของดนตรีเป็นตัวควบคุมอารมณ์ของนักแสดงขณะรำอยู่บนเวทีการแสดง อีกประการหนึ่งดนตรีจะต้องมีไหวพริบสังเกตกระบวนการรำของนักแสดงควบคู่กันไป และลักษณะเด่นของ การรำเกี้ยวที่น่าสนใจ คือนอกจากเป็นการรำที่แสดงถึงปฏิภาณไหวพริบของผู้รำแล้ว การรำเกี้ยวยังเป็นการ รำที่แฝงไปด้วยมุขตลกสอดแทรกในกระบวนการรำตลอดการแสดง บางครั้งยังเป็นการหยอกล้อผู้ชมที่กำลัง รับชมการแสดงอยู่ในขณะนั้นเพื่อให้ผู้ชมการแสดงมีส่วนร่วมในกระบวนการรำเกี้ยว และใช้ผู้แสดงสองคน ซึ่งเป็นผู้ชายทั้งสอง โดยมีการสมมุติว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นตัวพระและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นตัวนาง ทั้งนี้ที่นิยม ใช้ผู้ชาย เพราะผู้แสดงสามารถหยอกล้อ และเข้าถึงเนื้อถึงตัว ตามกระบวนการรำได้มากกว่าการเกี้ยวระหว่าง ผู้ชายกับผู้หญิง

ทั้งนี้การแสดงโนรารำเกี้ยวของโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ ได้รับสืบทอดจาก โนราแปลกดำ ท่าแค ซึ่งเป็นการสืบทอดทางสายเลือด และยังเป็นการแสดงที่ทำให้เห็นถึงกระบวนการรำเข้าสู่พระนางของโนราได้ อย่างชัดเจน โดยศัพท์ทางโนราเรียกว่า “โนรารำเกี้ยว” จึงสามารถจำแนกได้ว่า การแสดงโนรารำเกี้ยวจัดอยู่ ในประเภทของการรำคู่ของศิลปะการแสดงโนรา

เอกสารอ้างอิง

เกรียงเดช ขำณรงค์. (2565, 11 มกราคม). ศิลปินโนรา. *สัมภาษณ์*.

สาโรช นาคะวิโรจน์. (2538). *โนรา*. สงขลา: วิทยาลัยครูสงขลา.

สุพัฒน์ นาคเสน. (2539). *โนรา : รำเขียนพราय-เหยียบลูกมะนาว*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

สุมินตร เทพวงษ์. (2547). *ระบำ รำ ฟ้อน*. (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: บริษัท โอ. เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.

อัมมอกร แสงแก้ว. (2562). *การรำเพลงปี่สายตระกูลโนรายก ชูบัว ศิลปินแห่งชาติ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา).